

Udenlandske gæster ved DKUs 24.kongres aflagde et besøg i Mindelunden i Ryvangen ved København, hvor de nedlagde en krans ved mindesmærket for de faldne i Danmarks frihedskamp, 1960. Foto: Arbejdermuseet og ABA, Kbh

Go West – Ungkommunister fra Sovjetunionen og Østeuropa på besøg i Danmark

Hvad skete der og hvordan forløb det, når unge østeuropæiske kommunister tog på politiske (turist)rejser til vesten? Mens danske kommunisters og sympatisørers rejser østpå er et veludforsket område, så er den modgående trafik et stort set uberørt område. Det er afsættet for denne artikel om unge kommunister fra Sovjetunionen eller DDR på rejse til Danmark i halvfjerdserne og firserne.

AF KNUD HOLT NIELSEN

Politisk turisme var under den kolde krig en særdeles væsentlig side af de kommunistiske ungdomsforbunds internationale arbejde og for udviklingen af kommunisternes politiske identitet.¹

Der findes en så omfattende teoridannelse omkring kommunistiske rejseaktiviteter, at det næppe er helt forkert at betegne denne som en særlig underskole indenfor kommunismeforskningen.² Det er imidlertid påfaldende, at ingen historikere indtil nu har beskæftiget sig med trafikken den modsatte vej og set på, hvad der skete, når unge kommunister fra Østeuropa og Sovjetunionen under den kolde krig rejste til vesteuropæiske lande som eksempelvis Danmark.

Tanken med denne artikel er med udgangspunkt i DKUs samarbejdsaktiviteter med kommunistiske ungdomsorganisationer i Sovjetunionen og Østeuropa at tegne et billede af, hvad der skete og hvordan det forløb, når unge Østeuropæiske Kommunistere tog på politiske (turist)rejser til Danmark i 1970'erne og 1980'erne. Der er tale om et område, som ikke tidligere har været systematisk berørt og derfor får artiklen da også karakter af et indledende rids.

Programmerne for østrejsende til Danmark

Den 7. oktober 1974 ankom en delegation på tre yngre medlemmer af Freide Deutsche Jugend (FDJ) hos Danmarks Kommunistiske Ungdom (DKU) i København, og herefter fulgte en uges tætpakket program. Samme dag skulle de unge østtyskere mødes med Lærlingenes og Ungarbejdernes Landsorganisation – LLO og besøge DKUs lokalafdeling på Vesterbro. Herefter gik turen videre med fly til Ålborg, hvor østtyskerne besøgte Aalborg Universitetscenter og havde en samtale med både studenterrådet og den lokale afdeling af Komm.S. Fra universitetet gik turen videre til Ålborg Værft, hvor østtyskerne spiste middag med fællesklubben, havde en

samtale med den lokale DKP-fraktion på værftet og i øvrigt var gæster til en festaften med overskriften »DKU hilser DDRs ungdom«. Næste morgen gik turen så videre til Århus, hvor delegationen skulle mødes med både den lokale DKP-afdeling, Komm.S. og DKUs uddannelsesudvalg. En lille rundtur på »Huset« blev det også til, fulgt op af endnu en DDR kammeratskabsaften med de lokale ungtkommunister. Næste morgen, den 10. oktober, skulle den østtyske delegation på ny med toget. Denne gang til Odense. Igen med besøg på universitetet, møder med de lokale ledelser af DKU og DKP, en rundvisning i Odense, en rundvisning i smedenes fagforeningsbygning, samtale med smedene, samtale med smedenes lærlingeforening, og et offentligt møde blev også klemt ind i programmet. Næste morgen gik turen så tilbage til København, med endnu et besøg på en stor industrivirksomhed. Denne gang hos B&W, hvor der også var frokost med lokale kommunister fra fællesklubben. Eftermiddagen gik så med en samtale med Dansk Ungdoms Fællesråd (DUF), en samtale med DKUs Forretningsudvalg og en modtagelse på DDR's ambassade. Den 12. oktober deltog østtyskerne i DKUs københavnskonference og var med til konferencen. Den 13. oktober fik østtyskerne så en rundvisning på Frihedsmuseet med Alfred Jensen, der kunne fortælle om de danske kommunisters indsats i kampen mod nazismen under 2. verdens krig. Herefter blev de tre – muligvis noget udmattede – østtyskere sendt hjem igen til DDR.³

Programmet for DDR-delegationen i Danmark repræsenterer et nærmest klassisk eksempel på, hvordan det forløb, når delegationer fra kommunistiske ungdomsorganisationer fra Sovjetunionen og Østeuropa kom på rundrejse med DKU i Danmark i 1970'erne og de tidlige 1980'erne. Programmet for de østeuropæiske delegationer på besøg i Danmark fulgte således nøje DKU'ernes rejser til Østeuropa, om end det naturligvis alt sammen foregik i en lidt mere beskeden målestok. Der var næsten altid et besøg på Frihedsmuseet, hvorved DKU i lighed med østeuropæerne understregede partiets indsats i 2. verdenskrigs kamp mod nazismen som et væsentligt historisk omdrejningspunkt. Gæsterne mødtes desuden med ledelsen for DKU og Komm.S., og derudover var der også altid besøg hos lokale »masseorganisationer«. Det drejede sig om DUF, LLO og undertiden forskellige elev- og studenterorganisationer, fagforeninger eller Folkebevægelsen mod EF. Dertil kom så arbejdspladsbesøg på store industrivirksomheder – B&W, Lindø, Århus Flydedok o. lign., hvor de tilreisende østeuropæere mødtes med de lokale kommunister. Der var besøg på en uddannelsesinstitution, og endelig kom gæsterne på en art mini-rundrejse, hvor de skulle besøge en eller flere DKU-afdelinger. Gerne med et offentligt møde og lidt selskabelig sammenkomst i det lokale partihus.⁴

Omfanget af den østeuropæiske rejseaktivitet til Danmark

Der var stor interesse for at komme til vesten blandt kommunistiske ungdomsforbund i Østeuropa og Sovjetunionen, men ophold i vesten var dyrt og krævede hård vestlig valuta. Omkostningerne og den lavere mængde af ressourcer hos de danske kommunister begrænsede selvsagt mulighederne for

at rejse til Danmark, og der var tale om en væsentlig mindre trafik end den tilsvarende østover. Der var måske 4–5 danskere østover for hver østeuropæer, som kom til Danmark.⁵ Ikke desto mindre var der i forlængelse af afspændingen i halvferdserne en voksende mængde af unge kommunister fra Sovjetunionen og Østeuropa, som rejste til Danmark. De kommunistiske ungdomsrejsende fra østlandene omfattede både gæstedelegationer i forbindelse med kongresser og eksempelvis Land og Folk Festivaler, mindre studie- og venskabsdelegationer som delegationen fra FDJ i 1974, grupper af østeuropæiske børn der deltog i de pionerlejlige DKU organiserede fra midten af 1970'erne i Danmark, og fra 1976 begyndte FDJ så at sende større grupper af unge østtyskere på rejse til Danmark i samarbejde med DKU.

Det understreger DKUs centrale position i forhold til østtyskerne, at Danmark var det første kapitalistiske land, som FDJ sendte større grupper til. FDJ stillede derfor meget store forventninger og understregede overfor danskerne det vigtige i at sikre et godt politisk indhold i programmet.⁶ At ledelsen i FDJ var tilfredse med forløbet understreges dog af, at trafikken fortsatte i de følgende år. Alene i 1979 kom der således tre delegationer med i alt 150 unge østtyskere på besøg hos DKU og Komm.S. igennem det østtyske ungdomsrejsebureau »Jugendtourist«.⁷ En østtysk optælling over antallet af unge østtyskere, der rejste til Danmark gennem Jugendtourist, giver følgende billede over omfanget i firserne:⁸

År	Østtyskere til Danmark
1980	127
1981	86
1982	59
1983	57
1984	301
1985	103
1986	109
1987	84

I firserne afgik der også tilsvarende større grupperejser fra sovjetunionen til Danmark gennem aftaler gensidige aftaler via DKUs rejsebureau Fremadrejser.

De forskellige typer af tilreisende østeuropæere

Alle de vestrejsende var medlem af deres nationale kommunistpartier, ungdoms- eller studenterorganisationer, men det er alligevel væsentligt at sondre mellem de forskellige grupper af rejsende. Både mellem forskellige nationaliteter og imellem forskellige typer af rejser vestover. Gæsterne ved DKUs kongresser var eksempelvis nærmest en art professionelle rejsende eller mini-diplomater om man vil.

De større grupper, som først kom fra DDR og siden også kom fra Sovjetunionen, omfattede derimod unge kommunister, som måske nok havde tillidsposter i deres nationale kommunistiske ungdomsorganisationer, men først og fremmest på lokalt eller regionalt niveau. Et godt eksempel er den gruppe, der ankom fra DDR i august 1979. Den omfattede 50 personer. Alle var medlem af FDJ og på nær en enkelt også af SED, Sozialistische Einheitspartei Deutschlands, og de fleste havde en eller anden form for tillidshverv på det lokale niveau. Det

var gruppeledere, pionerledere, sekretærer i lokalafdelinger i FDJ o.lign. Deltagerne i rejsen var i årene 19–30 år, to var dog sidst i 30'erne, der var 21 kvinder og 29 mænd.⁹

En anden væsentlig forskel var, at hvor repræsentanter ved kongresserne ofte var rejsevante og måske havde været i vesten tidligere, så var rejsen til Danmark for de større grupper typisk det første møde med vesten overhovedet.

Samtidig er det nødvendigt at understrege, at der var meget stor forskel på de tilrejsende afhængigt af om de var fra Sovjetunionen, DDR, Bulgarien, Polen, Ungarn eller Tjekkosllovakiet. De lande, de rejste fra, var ganske vist alle sammen regeret af kommunistiske partier, det var helt tydeligt at rejsen til Danmark var en art præmie eller et frynsegode, men der var samtidig væsentlige forskelle. Først og fremmest østtyskerne skilte sig ud. De var bedre forberedt på mødet med vesten – i hvert fald i DKU'ernes erindring i dag. Det forhold, at de talte tysk og var naboland til Forbundsrepublikken, gjorde, at de havde et klarere billede af, hvad vesten var. De havde også lidt flere penge og dermed lidt større muligheder for at købe i hvert fald nogle vestlige forbrugsgoder.

Udenfor programmet

Ser man på afrapporteringerne ved hjemkomsten til eksempelvis centralrådet i FDJ, så refererede de udsendte de politiske samtaler, de havde haft med DKU, DUF og andre organisationer, og de videregav billedet af en kommunistisk bevægelse i Danmark med betydelig gennemslagskraft. Men der var ikke tale om, at de rejsende kom med selvstændige iagttagelser vedrørende det danske samfunds karakter, eller hvad de observerede under deres rejse.¹⁰

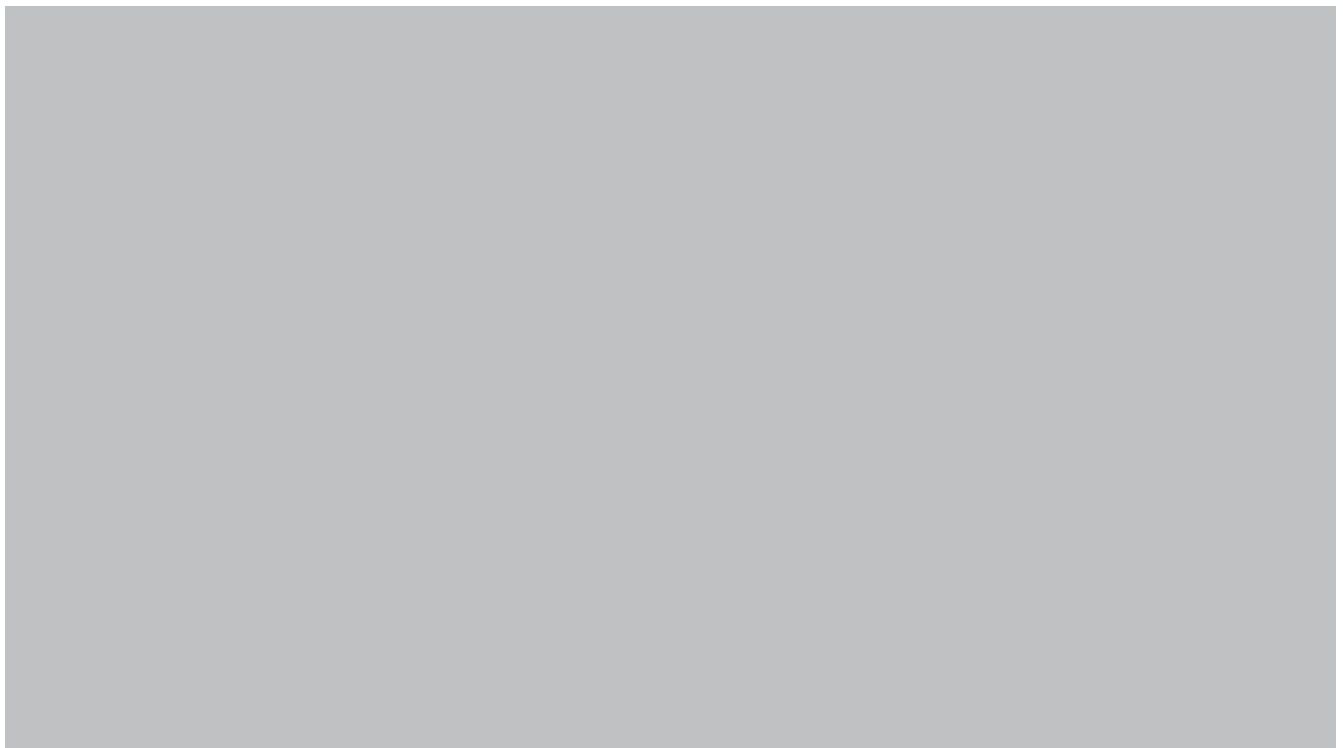
Fokus fra ledelserne i de kommunistiske ungdomsorganisationer i Sovjetunionen og Østeuropa var på det politiske program – i relativt snæver forstand.¹¹ Et er imidlertid de officielle programmer, noget andet er, hvad der også foregik, når eksempelvis de yngre østtyskere eller russere kom til Danmark. Her er der væsentlig forskel på grupperne af tilrejsende fra Rusland og fra DDR, og man skal også sondre mellem de professionelle rejsende, der eksempelvis kom som gæster til DKUs kongresser, de mindre studiedelegationer på 2–3 rejsende og så de lidt større grupper af tilrejsende fra DDR og Sovjetunionen

Mumme Thing, der i en periode var direktør for DKUs rejsebureau, som i firserne forsøgte sig med grupperejser for unge fra Sovjetunionen og Folkedemokratierne, havde først og fremmest kontakt med grupper fra Sovjetunionen. Han karakteriserer i dag grupperejserne fra Sovjetunionen på denne måde:

Vi troede i Fremadrejser, at der kom nogen, som gerne ville lære noget om, hvordan det var her. Men det var kun ganske få af dem. (...) De ville gerne opleve Vesten. De ville gerne se, hvad det var for noget, og de havde alle mulige forestillinger om, hvad det var for noget. Men vi opdagede også meget hurtigt, at man ikke skulle pille for meget ved de forestillinger. Altså de var ikke interesserede i at høre om folk der var arbejdsløse, eller folk der havde svært ved at få økonomien til at hænge sammen. De havde simpelthen svært ved at tro på det.¹²

Det var 'systemfolk' eller børn af 'systemfolk', der kom, og udlandsopholdet var noget, de havde fået som en art præmie,

En delegation af unge fra DDR på besøg hos DKU i 1979. Foto: Arbejdermuseet og ABA, Kbh, Fotograf: Finn Svensson.

og hvad der kom helt bag på deltagerne i grupperejser fra Sovjetunionen i firserne var, at de ganske vist var privilegerede, hvor de kom fra, de var vant til at komme forrest i køen og kunne komme ud og spise o.lign., men i Danmark havde deres penge ingen købekraft.

De havde jo ingen penge, men forventede alligevel, at de kunne opføre sig om verdensmænd. Bare sådan et lille bitte eksempel. Når vi fik de der grupper i starten, så boede de jo på et af de billige hoteller bag ved hovedbanegården og der var jo typisk morgenmadsbuffet. Men det kunne man jo ikke have, når man havde sådan en russisk gruppe, for den blev simpelthen tømt. Og det var ikke bare en gang. De kunne simpelthen ikke styre det, al den mad på en gang. De åd sig en pukkel til og resten stjal de og tog med. Og det er jo klart, for hvis du skulle ind og have en burger, så skulle de betale en månedsløn for det. Det var helt åbenlyst, at der var et skisma i mellem hvad der var deres forventning om at komme til vesten og så hvad der var virkeligheden.¹³

Var de på besøg på skoler, der havde lagt blokke og kuglepennene frem, skete det samme. Russerne tog simpelthen alt.

Hvor Mumme Things beskrivelse nærmest giver indtryk af at de unge russere på de større grupperejser til Danmark i 1980'erne oplevede en art 'kulturchock', så var de større grupper af unge østtyskere langt bedre forberedt på, hvad de var på vej til. Der var blandt unge i folkedemokratiene i Østeuropa (DDR, Polen Tjekkoslovakiet og Ungarn) en udbredt dyrkelse af vestlig musik, og vestlige ting var statussymboler. Det var imidlertid ikke nødvendigvis genstandenes funktion men nok snarere deres symbolværdi, som var det væsentlige, og medlemmer af de kommunistiske ungdomsorganisationer dyrkede også vestlige artefakter – selv om de nok gjorde det mere diskret. Helle Rabøl fortalte i sin samtale med mig, hvordan hun i det år, hun boede i DDR, havde oplevet at være på besøg hos unge østtyskere – medlemmer af FDJ – som samlede på vestlige genstande: Tomme coca cola flasker, en tom corn flakes pakke, én fremviste sågar over for Helle Rabøl stolt sin samling af tomme aftershave-flasker, som han aldrig havde brugt. De stillede det frem i deres hjem som pyntegenstande – vestlige artefakter, samtidig med at de var – eller i hvert fald optrådte – som overbeviste kommunister og troende medlemmer af FDJ.

(...) på en måde var det jo også en udstilling af deres vareknaphed, med omvendt fortegn. Det vil sige, at de tog de mest overfladiske symboler på vesten midt i deres vareknaphed, og det var jo tomt, det var jo ikke cornflakes'ne i sig selv, det var ikke cola-smagen, men det var adgangen til dem, og derfor blev de tomme emballager symbol på adgangen. (...) Jeg kunne forstå det, hvis man havde en rigtig pose kaffe, og ligesom ville spare på det, men her var der ingenting i.¹⁴

Genstande fra vesten var statussymboler og demonstrerede, at man havde haft adgang til vesten. Når de unge østtyskere ankom til Danmark, handlede det da også i høj grad om, at skaffe sig nogle af de eftertragtede vestlige forbrugsgoder – og de danske værter fra DKU måtte tage med de unge østtyskere på indkøb rundt om i København.

De skulle have sådan nogen plejeting, de snakkede om det der hygiejne hele tiden, og samtidig var det som om, at de ikke havde adgang til det der udvalg. Og så skulle de selvfølgelig have modeikonerne – dem der havde penge. (...) Levi's og Cola og tyggegummi med hjem til DDR, sådan at prale med. Bananer – sidste dag, for det kunne de jo aldrig få. Nogen af dem havde simpelthen sådan en lang liste, de havde en eller anden forestilling om, at det kunne man bare lige hive ned af hylderne. Jeg husker faktisk især med kvinderne, at det med indkøb det tog fandme lang tid og det interesserede mig ikke synderligt. Jeg gjorde det fordi jeg var høflig, og samtidig havde jeg det sådan, at jeg ligesom bidrog til det der med, at de ikke ville vesten og at de var ovre for at se, hvor forfærdelig vesten var, og så skulle de alligevel have vores ikoner med hjem.¹⁵

Østtyskerne havde ikke voldsomt mange penge, men dog flere end russerne og nok til en deodorant, et par cowboybukser, bananer, tyggegummi eller en pose kaffe. På et tidspunkt måtte Helle Rabøl ligefrem gå på jagt efter mølkugler med en østtysk kvinde, fordi det var så svært at finde hjemme i DDR. Det sidste voldte en del problemer at opstøve for den unge danske kommunist, som måtte ringe til sin gamle mormor, som kunne dirigere hende til Daells Varehus. Sidstnævnte var i øvrigt populært blandt tilrejsende østtyske kvinder over 30. Det var billigt og varehusets udbud ramte den 'stil', som kendetegnede det, de danske ungtkommuniste opfattede som »DDR-fruerne«.

Mødet med sociale forhold i Danmark

Ser man på de formelle rejseprogrammer, så tog DKU'erne de tilrejsende grupper ud og møde eksempelvis fagligt aktive unge lærlinge på virksomheder eller tekniske skoler. Oftest andre unge kommunister eller lærlingeaktivister, som skulle fortælle om faglige kampe og unges forhold og problemer i Danmark. Resultatet af mødet mellem unge østeuropæere og den sociale virkelighed var imidlertid ikke nødvendigvis det tilsigtede indtryk af problemerne i et kapitalistisk samfund og eksempelvis fagligt aktive unges kamp for bedre forhold.

Mumme Thing fortæller eksempelvis, at de større russiske grupper i Danmark i midten af firserne havde endog meget svært ved at tro på det, når de blev taget ud på en teknisk skole, og lærlingene fortalte om, hvor svært det var at få en praktikplads og i øvrigt være ung i Danmark.

Altså hvis de gik en tur i Brugsen, så de at der var en kæmpe overflod, og så tog vi dem ud på en teknisk skole, og så sad folk der og fortalte at de ikke kunne få en praktikplads og hvor var det synd ikke? (...) det var utrolig svært for dem at forstå det. For de kunne jo se denne der overflod lige ude foran deres dør, og de stakler, som vi tog dem ud for at se, der skulle være arbejdsløse, jamen i deres forestillingsverden, der var en arbejdsløs jo en eller anden forhutlet bums i en rendesten, og det var de jo ikke. Altså det var jo almindelige unge mennesker, der forklarede, at de fik understøttelse. De fik faktisk så meget i understøttelse om måneden, at de var ved at falde om, for de havde jo set hvad deres rubler blev til, når de forsøgte at veksle dem. Det var simpelt-

hen et spørgsmål om, at det vi forklarede dem, det hang slet ikke sammen.¹⁶

Helle Rabøl fortæller tilsvarende om Østtyskerne, når grupper fra FDJ kom på besøg på danske virksomheder og mødtes med lokale ungkommunistiske lærlinge og andre aktive.

Det var det jo meningen, at de skulle ud og ligesom se kampen mod kapitalismen. Der husker jeg nogle situationer, hvor det simpelthen smuldrede, fordi de var død imponerede over de her fantastiske fabrikker. For i forhold til deres fabrikker var der med DDR-øjne topsikkerhed, federe lærlingevilkår i virkeligheden, og vi kommer ud for ligesom at vise dem det kapitalistiske domæne og snakker med vores unge lærlingeformænd, der sidder der med 'ned med kapitalen'. Og det skurrer. På en eller anden måde falder kulisserne simpelthen sammen (...), fakta var jo, at især dem der skulle ud og se fabrikker, de var imponerede over standarden. Den elektroniske standard, sikkerhedsstandard og de tog jo billeder af det. (...) Altså noget af den elendighed, vi forsøgte at vise dem, det var ikke elendighed i deres øjne. (...). Jeg husker udtrykket med, »at det kan godt være, at det i jeres verden er en kamp, men vores standard er slet ikke på jeres niveau.¹⁷

Det skete ikke under rundvisningen, men typisk i de mere uformelle eller private samtaler om aftenen. Var det landbrugssektoren de unge østtyskere var ude og se på, så skete det samme. De tilreisende gæster blev meget overraskede og imponerede over den teknologiske standard. De tilreisende østtyskere var ikke forberedt på, at den teknologiske standard ville være så meget højere, end det de var vant til, og ganske som når unge danske kommunister var østpå, endte man derfor med at skulle foretage konstruktioner – eller negationer om man vil – der kunne forklare det uforklarlige forhold, at kapitalismen øjensynligt på nogle områder producerede bedre arbejdsvilkår end socialismen. En negation kunne således være, at det stadig var arbejdernes fabrikker i DDR, men på grund af at være så tæt på vesten og den forarmelse, der kan ligge i at være lukket inde med kapitalistiske lande ude omkring på den ene side, så var man i DDR underlagt nogle særlige vilkår, eller pga. den militære trussel fra Vesten, så var man tvunget til at bruge mange ressourcer på militæret, men man havde ikke desto mindre fortsat en meget høj uddannelsesfrekvens i DDR – og så kunne det i øvrigt godt være, at deres fabrikker ikke var på samme niveau. Forklaringerne blev udviklet i en art samspil mellem de tilreisende østtyskere og deres danske værter.

... de sidder jo ikke og siger, at deres fabrikker er dårlige. De siger at I har en bedre standard, jeres teknologi er bedre, jeres kantiner er bedre, jeres sikkerhed er bedre, jeres lærlingevilkår er faktisk også bedre – når alt kommer til alt – osv. Men forklaringen her var jo, at der var mulighed for, at med vores betingelser, at det kunne blive endnu bedre. Og det er på den præmis så, at de skulle se det. Det var stadig en udbytning, hvorimod ovre på deres fabrikker, der var af en dårligere standard, med dårligere sikkerhed osv., der var der ikke udbytning. Så de havde i virkelighe-

den objektive muligheder for at få endnu bedre vilkår end os, der var bare historiske årsager til, at vi i en mellempæriode havde det lidt bedre. Det var i al dens primitive logik forklaringen.¹⁸

I tilfældet landbruget, så kunne EF's landbrugspolitik heldigvis understøtte dette billede. Det var i de år, hvor destruktion af bjerge af smør og korn stod på dagsordenen, og der kunne Helle Rabøl og de østtyske gæster så mødes i fælles forargelse over kapitalismens destruktive natur.

Pornografi og prostitution

En anden side af det danske samfund, som gjorde indtryk på de tilreisende gæster, var pornografien og prostitutionen. Gasterne blev ofte indkvarteret på hoteller på Vesterbro, og her fik man begge dele lige op i ansigtet. Reaktionen var dog radikalt forskelligt afhængig af, om man taler om østtyskere eller russere (og polakker og bulgarere). Østtyskerne var forargede og kunne i denne forargelse mødes med de unge danskere fra DKU i at se pornoen og prostitutionen som udtryk for misforstået frihed og kapitalismens dekadence og menneskesyn.

Anderledes var det imidlertid med russerne, bulgarerne, polakkerne mv. Det var først og fremmest de professionelle rejsende – eksempelvis til kongresserne – som var interesseret i den side af det danske samfund. Flere var voldsomt fascinerede og skulle ofte forbi pornoforretninger med topløs betjening eller ville have kontakt med danske prostituerede – og de spurgte direkte deres danske værter om det.

Der er jo ingen tvivl om, at mange af dem var pampere. Sådan er det. Og der var mange af dem, der levede et pampertiliv, og her i Danmark var der meget let adgang til prostitution og pornobutikker og den slags, hvad der jo dengang ikke var i Østeuropa. (...) Hvis der var nogen [af de tilreisende], som spurgte os om det, så sagde vi altså, at det må I selv finde ud af, men vi kan sagtens arrangere en friaften, og så gik de (...) Altså de første par gange blev man svært forarget, for det var jo helt udenfor vores almindelige begrebsverden det der. Og så efterhånden, så tror jeg at man blev lidt mere hårdhudet (...) altså når man efterhånden havde lavet fem eller seks DKU-kongresser, og hver gang havde oplevet det samme, så blev det jo mest et spørgsmål om, 'at dem her de er så højt på strå, så dem skal vi smøre for at vi kan få en ekstra delegationstur eller for at få et ekstra kursus eller for at gøre noget andet', og så fandt vi os i lidt mere fra dem (...).¹⁹

Det var et velkendt fænomen for inderkernen i DKU, og det vakte stor forargelse, men det var i øvrigt ikke noget man talte højt om udadtil.²⁰

Iscenesættelse og performance

Der er nogle bemærkelsesværdige ligheder mellem unge danske kommunisters rejser østpå og unge østeuropæiske kommunisters rejser vestpå. Hvor rejserne østover var præget af iscenesættelse, og de lokale kommunister søgte at tegne et forskønnet billede af dem selv, så gjorde DKU faktisk nøjagtigt det samme. Hele turen skulle tjene til at give de tilreisende

kommunister østfra et billede af det danske samfund, hvor kommunisternes betydning og udbredelse var væsentligt større, end den reelt var. Man kan sige, at hvor de statsbærende kommunistiske ungdomsorganisationer i øst iscenesatte en »imaginær kommunisme« præget af fremskridt og folkelig opbakning, så iscenesatte de danske kommunister en »imaginær kommunistisk bevægelse« i Danmark.

I en vis udstrækning havde de danske ungkommunister succes med deres bestræbelser, eksempelvis østtyskerne tillagde ikke bare det danske kommunistiske ungdomsforbund men også de lærlingeorganisationer – LLO og Faglig Ungdom – som var domineret af DKU – stor betydning.²¹ At de østeuropæiske ungdomsorganisationer tillagde DKU langt større vægt i 1970'erne blev eksempelvis også understreget af, at DKU påny fik en repræsentant i bureauet for World Federation of Democratic Youth (WFDY) i Budapest, og at danskerne på trods af modstand fra en lang række større kommunistiske ungdomsorganisationer i Vesteuropa i midten af 1980'erne formåede at fastholde denne position. Naturligvis var der også andre forhold, som spillede ind. Ikke mindst at DKU villigt påtog sig rollen som de mest stålsatte advokater for de sovjetiske synspunkter ved internationale møder og konferencer indenfor den kommunistiske verdensungdomsbevægelse

Man skal dog ikke dermed tro, at østeuropæerne ligefrem var »forblændede« af DKUs størrelse og gennemslagskraft. Det var et gennemgående træk ved de kommunistiske ungdomsorganisationer østfra, at de i høj grad ønskede kontakt med bredere organisationer i Danmark. Først og fremmest

Dansk Ungdoms Fællesråd, men også socialdemokraterne, spejderne og idrætten var interessante for de østeuropæiske delegationer, og samtaler med dem blev tillagt ganske stor vægt. Det kendetegnede ikke danskerne, når de tog østpå. De var ikke interesseret i kontakt med andre end de kommunistiske organisationer og opsøgte ikke aktivt grupper, som ikke var en del af systemet. Først i takt med reformprocessens gennemslagskraft efter 1986 begyndte en dansk interesse for den slags miljøer at vise sig.

Der blev med andre ord iscenesat og performet. Både af de danske DKU'ere og deres gæster fra Sovjetunionen og Folkedemokraterne. Men hvor bestræbelsen på at iscenesætte en »imaginær kommunistisk bevægelse« i en vis udstrækning lykkedes, så var det langt sværere at opretholde 'iscenesættelsen' af Danmark som et kapitalistisk udbytter-samfund. Hvor det ved rejser østover var fattigdom eller underudvikling, som kunne være problematisk at iagttage for tilreisende vesterlændinge, så var det enten det voldsomme vareudbud eller den teknologiske overlegenhed, som kom bag på til de rejsende ved rejser vestover.

De større grupper af rejsende fra Sovjetunionen i 1980'erne var således slet ikke forberedt på, at deres penge ikke ville være noget værd, at vareudbuddet ville være så enormt eller den relative velstand i Danmark sammenlignet med Sovjet, og oplevede øjensynligt noget nær et kulturchoke, der ikke ligefrem understøttede billedet af en behårdt udbytende kapitalisme og unge fagligt aktives kamp for bedre forhold. Sociale problemer i Danmark var ganske enkelt ikke sociale problemer set med sovjetiske øjne.

Delegerede ved DKUs Københavnskonference i 1975. Det var almindeligt, at der var deltagere fra andre landes ungdomsorganisationer ved DKUs konferencer. Foto: Arbejdermuseet og ABA, Kbh, Fotograf: Finn Svensson.

De østtyske rejsende var så på deres side i allerhøjeste grad forberedt på det enorme vareudbud, men at produktionsforholdene og den teknologiske standard også var så meget højere, kom tydeligvis bag på dem. Så ligesom DKU'ere øst-over måtte udvikle forklaringer og negationer, der kunne 'fylde hullerne ud', så måtte eksempelvis de unge østtyskere gøre det samme for på samme tid at fastholde deres ideologiske verdensbillede og samtidig rumme det forhold, at et samfund som det danske på en række områder netop indenfor produktionsforholdene var deres egne samfund klart overlegne.

Det iscenesatte møde mellem unge socialister

Iscenesættelsen handlede imidlertid også om at skabe billedet af et møde mellem socialister på tværs af landegrænser, som angiveligt kæmpede for de samme mål, og både de danske værter og de tilreisende gæster performede i en eller anden udstrækning for at skabe denne forestilling. Men også her opstod der sprækker, ikke mindst i takt med at DKU i løbet af 1980'erne blev mere »løsslupne« og i stigende grad søgte at tage farve efter andre mere subkulturelle miljøer i Danmark. I sidste halvdel af 1980'erne ville det eksempelvis være temmelig usandsynligt, hvis en DKU afdeling i anledning af et besøg fra DDR arrangerede en fest under overskriften »DKU hilser DDR's ungdom«. Tværtimod var interessen for besøg fra Østeuropa og Sovjetunionen jævnt faldende ude i afdelingerne. Eksempelvis østtyskerne blev i stigende grad opfattet som lidt 'kiksede' eller ligefrem »småborgerlige«, og der var langt større interesse for gæster fra lande som El Salvador, Nicaragua eller lignende.

Mens de danske DKU'ere i 1980'erne ofte boede i kollektiver, var tidligt flyttet hjemmefra, hvor både drenge og piger havde skiftende seksualpartnere og i det hele taget opfattede sig selv som avantgarde-unge – med alt hvad det indebar – så var de tilreisende østtyskere fra FDJ af en ganske anden karakter. De var præget af FDJ's kodeks, hvor man giftede sig tidligt, var sin mand og kone tro, var pæn i tøjet og gik tidligt i seng. Selv om de kunne være næsten jævnaldrende med deres danske værter, så havde østtyskerne ofte både familie og børn. Det var en langt mere småborgerlig tilværelse. Østtyskerne var også forundrede over, at de danske ungtkommunister ikke havde uniformer. Når de så eksempelvis oplevede medlemmer af Fremad-redaktionen sidde i sommervarmen i undertrojer eller svedende knokle op til en deadline, så opfattede østtyskerne dem som meget uhygiejniske og udisciplinerede. Helle Rabøl tog på et tidspunkt et par østtyske og tjekkiske tilreisende med til en fest arrangeret af Fremad-redaktionen på *Land og Folk* Festivalen, hvor der blev optrådt med mandestrip, hvilket efterlod østeuropæerne dybt rystede.

Det var simpelthen to livsformer, som stødte sammen, og hvad der nok især forvirrede de tilreisende østtyskere var, at det var danske ungtkommunister – der ellers var kendt som nogle af de mest ortodokse blandt de vesteuropæiske kommunister – som udviste denne tilsyneladende mangel på (selv)disciplin og orden.

En interessant side er østtyskernes fetichisme for symboler på det vestlige forbrugssamfund. Danske ungtkommunister, der rejste østpå, tog også hjem belæst med alle tænkelige for-

mer for østeuropæiske og sovjetiske symboler – propagandaplakater med Lenin, tunge lp-plader med den røde hærs mandskor, bæltter fra den røde hær osv. Men der var en umiddelbar indre logik i dette. Socialismen var det angivelige mål for det hele, og det var en måde, hvorpå man som ung kunne skabe billedet af sit dedikerede revolutionære sindelag, også når man egentlig boede i en forholdsvis fredsommeligt dansk velfærdsstat. Omvendt med østtyskernes mani for vestlige symboler. Der var tale om, i hvert fald på overfladen, troende medlemmer af SED og FDJ, og ikke desto mindre skulle de vende hjem bevæbnet med vestlige symboler og fremvise dem som markering af, at de havde haft adgangen til vesten. Også når det i bogstaveligste forstand var tomme symboler i form af tomme emballagepakker, som blev vist frem. Det var ikke symboler på en ønsket fremtid, men de klareste kapitalistiske symboler på et system, som man angiveligt vendte sig imod.

Det var længe en kilde til frustration, når medlemmer af DKU på rejse østpå oplevede, at unge østeuropæere sværmede for vestlige kapitalistiske forbrugsgoder og symboler, og det fremhævedes i rapporter hjem fra danske delegationsrejser, hvordan de østeuropæiske kommunistiske ungdomsforbund formåede at tackle dette problem. Derfor oplevede DKU'erne det selvsagt temmelig ambivalent, når de skulle assistere øst-

REFERENSER – GO WEST

1 Artiklen baserer sig på min ph.d. afhandling, suppleret med nye studier i arkivmateriale fra DKU og FDJ samt på samtaler med en række tidligere medlemmer af DKU. Først og fremmest interviews i foråret 2010 med den tidligere internationale sekretær Søren Brostrøm, den tidligere redaktør for *Fremad* Helle Rabøl, og Mumme Thing tidligere direktør for DKUs rejsebureau Fremad-rejser. Hvor intet andet er angivet henvises til Knud Holt Nielsen: *Giv mig de rene og ranke... Danmarks Kommunistiske Ungdom 1960-1990*, SFAHs skriftserie nr. 49, 2009.

2 Se bl.a. Sylvia Margulies: *The pilgrimage to Russia: The Soviet Union and the treatment of foreigners, 1924-1937*, Madison, 1968; Paul Hollander, *Political Pilgrims – Western Intellectuals in Search of the Good Society*, New Brunswick, NJ 1998. For danske studier se bl.a. Morten Thing: *Kommunismens kultur: DKP og de intellektuelle 1918-1960*, Århus 1993; Erik Kjærgaard, »Det kulturrevolutionære drømmeland« i *Arbejderhistorie* 3 2000. Peter Frederiksen: *Kindkys af Pol Pot. Kampuchea og den danske forbindelse*, København 2004.

3 DKU/127/Østtyskland-DDR 1974-1980: Program for FDJs delegationsbesøg hos DKU, 7/10-13/10 1974.

4 Ser man delegationer i 1970'erne fra hhv. Ungarn (DKU/141: Ungarn, KISZ: Program fra delegation fra det kommunistiske ungdomsforbund i Ungarn i dagene 14-17. december, 1973), Polen (DKU/136/Polen 1972-1989: Programme of delegation from FSZMP, 2/12-8/12 1974), Komsomol (DKU/131 Sovjetunionen/USSR 1971-86: Delegationsbesøg fra KOMSOMOL 31/1-7/2 1974) og FDJ (DKU/127/Østtyskland-DDR 1974-1980: Program for FDJ-gruppe i Danmark 28/5-5/6 1978) så følger de alle denne skabelon.

5 Vurdering fra Mumme Thing. Samtale med Mumme Thing 2010

6 DKU/127/DDR 1974-1980: Møde med FDJs centralråd Sigfrid Katzmand, referat af Jens Peter Madsen, 12/3 1976.

7 SAPMO-BArch DY24/10018/bl. 72-77: Protokoll nr. 147 der Sitzung des Sekretariats des ZR der FDJ am 9. August 1979:

tyskerne på deres indkøbsture og opleve dyrkelsen af vestlige ikoner. Helle Rabøl beskriver det i dag som, at hun dengang oplevede det som en art 'svigt' af det kommunistiske sagsfællesskab, når østtyskerne på den måde 'sad og flashede med det', som DKU tog afstand fra. Det blev diskuteret internt blandt dem, der havde med de østtyske rejsende at gøre, men det er karakteristisk, at selv om det blev opfattet som problematisk, så var det aldrig noget, som resulterede i, at man tog det op på møder med FDJ endside satte hælene i overfor det. Her var der andre samarbejdshensyn og interesser, som tydeligvis vejede tungere.

Værre var det selvsagt med de rejsende fra Sovjet. Når de større grupper af unge sovjetborgere plyndrede morgenmadsbuffetterne på hotellerne eller ribbede institutioner for kuglepenne, efterlod det selvsagt de danske DKU'ere med et forklaringsproblem, for hvordan kunne socialister agere sådan? De mere professionelle rejsende fra Sovjetunionen, der kom til Danmark i mindre grupper som gæster ved kongresser eller som studiedelegationer, var omvendt måske forberedt på velstanden, men efterlod så deres danske værter med andre forklaringsproblemer, når de opsøgte pornobutikker og prostituerede i Danmark og tilmed spurgte deres danske værter om hjælp til dette. Igen var det noget, som blev diskuteret

internt blandt de, der havde at gøre med de russiske rejsende. Men trods oprigtig forargelse bredte der øjensynligt en vis resigneret kynisme. Man ville ikke have noget med det at gøre, men valgte ikke desto mindre at tilrettelægge programmerne, så de professionelle rejsende fik huller til at gøre, hvad de ville, og som med østtyskerne var det aldrig noget, som man for alvor satte hælene i overfor endside bragte op på forhandlingsmøderne med Komsomol.

Det har desværre ikke været en realistisk mulighed i forbindelse med denne artikel at tale med tidligere vestrejsende kommunister om deres ophold i Danmark. Men de stod tydeligvis med en spejling af det samme paradoks, som danske DKU'ere også stod overfor: Hvordan kunne man fastholde troen på, at de østeuropæiske samfund var overlegne, samtidig med at de rejsende faldt på halen over, at de teknologiske og produktionsmæssige forhold var klart overlegne i vesten – og videregive forestillingen om overlegne socialistiske samfund til andre? Danske kommunister, som rejste mod øst, udviklede en art »fremtidsoptik«. Frem for at se den aktuelle mangel, så man i stedet ting i sin vorden. Det gode spørgsmål er, hvilken forklaringsmodel de rejsende fra Østeuropa og Sovjetunionen udviklede, når rejsens indtryk skulle bearbejdes efter hjemkomsten.

Vorlagen-Nr: 107/41/79/2: Entsendung einer Touristengruppe des Jugendreisebüros der DDR »Jugendtourist« nach Dänemark. SAPMO-BArch DY24/10009/Bl.98-106. Protokoll Nr. 138 der Sitzung des Sekretariats des ZR der FDJ am 7. Juni 1979.

8 Tallene stammer fra SAPMO-BArch DY 24/116205. Information zum Stand des Jugendtourismus mit Dänemark. 1988. Opgørelsens tal for den danske trafik den modsatte vej kan ikke bruges i denne sammenhæng, da antallet af danskere også omfatter rigtig mange ikke-kommunister gennem traditionelle rejsebureauer som Benns Rejser, VM-Rejser og Teamtravel. Antallet af danskere giver således ikke noget indtryk af den ungkommunistiske trafik til DDR, men mere af danske turister østover generelt.

9 SAPMO-BArch DY24/10018, Touristengruppe, Vorlagen-Nr: 107/41/79/21.

10 Se eksempelvis SAPMO-BArch DY24/116213/Berlin 9.6.1975: Bericht über die Teilnahme einer Delegation des Zentralrates der FDJ am 31. Kongress der Kommunistischen Jugend Dänemarks vom 17. bis 19.05.1975 in Kopenhagen. Samt SAPMO-BArch DY 24/11333/ INFORMATION über die Teilnahme einer Delegation der FDJ am Pressefest von »Land und folk« am 25. und 26. August 1979 in Kopenhagen.

11 Se eksempelvis SAPMO-BArch DY 24/116215/Notiz über ein Gespräch mit einer Delegation der DKU in der Generaldirektion »Jugendtourist« am 15/12 1983.

12 Interview med Mumme Thing 2010.

13 Interview med Mumme Thing 2010.

14 Interview med Helle Rabøl 2010.

15 Interview med Helle Rabøl 2010.

16 Interview med Mumme Thing 2010.

17 Interview med Helle Rabøl 2010.

18 Interview med Helle Rabøl 2010.

19 Interview med Mumme Thing 2010.

20 Både Søren Brostrøm, Helle Rabøl og Mumme Thing fortalte samstemmende om fænomenet, da jeg talte med dem i foråret 2010.

21 Se eksempelvis: SAPMO-BArch DY24/116205. Vertrau-

liches Material Faglig Ungdom Dänemark. Samt SAPMO-BArch DY24/116205. Gewerkschaftsorganisation der Lehrlinge und Jungarbeiter (LLO), og . SAPMO-BArch DY 24/116215. Brev fra Jochen Willerding sekretær i FDJ til førstesekretær i Bezirksleitung der FDJ Eberhard Hoche.

KNUD HOLT NIELSEN

Ansæt ved Danmarks Pædagogiske Universitetsskole, Aarhus Universitet. Har tidligere forsket i Danmarks Kommunistiske Ungdom.

ABSTRACT

Go West – Young Communists from the Soviet Union and Eastern Europe on a visit to Denmark

During the Cold War political tourism was a particularly important part of the international work undertaken by the communist youth leagues and helped in the development of the political identity of communists. Taking, as a point of departure, the Danish Communist Youth League's collaborative activities with the communist youth organizations in the USSR and Eastern Europe a picture is drawn of how things unfolded when young communists from the USSR and the GDR went on political (tourist) trips to Denmark in the 1970s and 1980s. The article discusses the notable similarities between the excursions to the East by young Danish communists and trips westwards by young Eastern European communists. While the state-run communist youth organizations in the East, for example, staged an »imaginary communism« characterized by progress and popular backing, the Danish communists presented a kind of »imaginary communist movement« in Denmark. The aim was to give the visiting young communists from the East an impression of Danish society where the prevalence and importance of communists was greatly exaggerated, something which Danish communists succeeded in achieving to a great extent.